

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

7-son (5-jild)
2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 7 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy

kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Норов Шухрат Сувонович</i> МОЛОДЁЖНЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ В ИНТЕГРАЦИИ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ НА ПРИМЕРЕ ЗАРАФШАНСКОГО ОАЗИСА	9-14
<i>Nazirxo'jayev Muhammadalixo'ja Qosimxo'jayevich</i> 1945-1950-YILLARDA ANDIJON VA FARG'ONA VILOYATLARIDA HARBIY ASIRLARINING QURILISH VA XALQ XO'JALIGI ISHLARIGA JALB ETILISHI TARIXIDAN	15-22
<i>Xujaniyazov Uktam Eshbaevich</i> QORAQALPOG'ISTON DAVRIY MATBUOTINING MUSTAQILLIK YILLARIDAGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI (1991-2018).....	23-27
<i>Toirjonova Ruxsora Shaxobiddinovna</i> SOVET DAVRIDA VAQF MULKLARI TAQDIRI VA DINIY MUASSASALARGA BO'LGAN MUNOSABAT	28-31
<i>Aytmuratova Janilsin, Quvvatova Charos</i> THE ROLE OF THE JADIDS IN THE DEVELOPMENT OF NATIONAL PUBLIC EDUCATION, LITERATURE, AND ART	32-36
<i>Rahimova Zeboxon O'ktam qizi</i> XORAZM HUDUDIDAGI TARIXIY QAL'ALAR REKONSTRUKSIYASIDA 3D MODELLASHTIRISH TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI	37-42
<i>Aytmuratov Jalgas, Doshniyazov Raxat</i> QORAQALPOG'ISTON SAN'ATINING TARAQQIYOTIDA TASVIRIY SAN'ATNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH MANBALARI	43-49

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Raximbayev Akmal Azatboyevich</i> O'ZBEKISTON HUDUDLARIDA SANOATNI RIVOJLANISHI VA AGLOMERATSIYALARNI SHAKLLANISH JARAYONLARI	50-57
<i>Amonov Mehridin Oromiddinovich</i> TADBIRKORLIK FAOLIYATINI BOSHQARISHDAGI RAHBARLIK USHLUBLARI	58-63
<i>Shukurov Ikrom Abdurashitovich</i> TURIZM SOHASINING RIVOJLANISHIDA TURISTIK FIRMA VA TASHKILOTLAR TOMONIDAN SOTILGAN SAYYOHLIK YO'LLANMALARINING TA'SIRINI TAHLIL ETISH	64-69

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Karimbayeva Salomatxon, Mirzaxmedov Abdurashid</i> IJTIMOIY TOLERANTLIKKA TA'RIF	70-74
<i>Qayumova Aziza Toshmuradovna</i> IBN XALDUN IQLIMLAR NAZARIYASINING IJTIMOIIY-FALSAFIY TAHLILI.....	75-78
<i>Bekpo'latov Ulug'bek Rahmatulla o'g'li</i> SIMMETRIYA VA ASIMMETRIYA BIRLIGI KONTEKSTIDA "O'ZBEKISTON – 2030" STRATEGIYASIDAGI G'OYALARNING IJTIMOIIY FALSAFIY TAHLILI	79-85

<i>Kubatov Shahobjon</i> 2016-2024-YILLARDA O'ZBEK JAMIYATI TAFAKKURIDA DAVLATNING IJTIMOIIY FUNKSIYALARI TAHLILI	86-96
<i>Abduraxmonov Is'haq, Jurayeva Rayxona</i> YOSHLARDA AXBOROT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING METODOLOGIK MUAMMOLARI	97-100
<i>Raximova Yulduz Dilmurod qizi</i> ISLOM FALSAFASIDA INSON TALQINI	101-104
<i>Achilov Firdavs Nasritdin o'g'li</i> YANGI O'ZBEKISTON YOSHLARI MA'NAVIIY QIYOFASINI YUKSALTIRISHDA MAHMUDXO'JA BEHBUDIY TA'LIMOTINING AHAMIYATI	105-108
<i>Mansurov Abdulaziz Akbarjonovich</i> DEMOGRAFIK JARAYONLAR, MIGRATSIYA VA URBANIZATSIYANING MADANIYATLARARO DIALOGGA TA'SIRI.....	109-113
<i>Хамдамов Бехзод Хабибович</i> ФИЛОСОФИЯ ЛИЧНОСТИ И СУДЬБЫ В «БОБУРНАМЕ»	114-118

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Mamadaliyeva Naibaxon, Mamadaliyeva Odinaxon</i> DAVLAT TILIDA SIFAT VA SERTIFIKATLASH ATAMALARI IZOHLI LUG'ATINI YARATISH ZARURATI	119-125
<i>Алиева Эльвина, Расулова Дилбар</i> ИЗУЧЕНИЕ КОНВЕРГЕНЦИИ ЯЗЫКОВЫХ СРЕДСТВ НА МАТЕРИАЛЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОЗАИЧЕСКОГО ТЕКСТА	126-134
<i>Eshboyev Qahramon Bakir o'g'li</i> LEKSIKOGRAFIYADA DARAJALANISH QONUNIYATINING ILMIY-AMALIY AHAMIYATI	135-144
<i>Qodirova Barno Ibragimovna</i> O'ZBEK FILOLOGIK TERMINOLOGIYASIDA -IZM QO'SHIMCHASINING ETIMOLOGIK VA MORFOLOGIK TAHLILI	145-149
<i>Tursinbaev Ilham Po'latbay o'g'li</i> BOLALAR ADABIYOTIDA POEMANING JANRIY XUSUSIYATLARI	150-154
<i>Abdurahmonova Farangiz, Xudoymurodova Xurriyat</i> "SAG'RI TERI TILSIMI" FALSAFIY ROMANIDA BOSH QAHRAMON TAQDIRINING BADIY TALQINI	155-158

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Yunusov Xaydarali Muratovich</i> YEVROPA ITTIFOQI HUQUQINING ASOSIY PRINSIPLARI	159-168
<i>Zokirov Sherzod</i> O'ZBEK XONLIKLARIDA INSON HUQUQLARINING TA'MINLANISHI: FUQAROLAR MUHOJIRATLARI BILAN ISHLASH VA U BO'YICHA NAZORATNI AMALGA OSHIRISH MISOLIDA	169-176
<i>Жураев Шерзод Юлдашевич</i> ПРИМЕНЕНИЯ ПРИНЦИПА ЗАЩИТЫ ДОВЕРИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА	177-185

<i>Maxamatov Maxmud Maxamataminovich</i> INSON HUQUQLARIDAN CHEKINISHNI XALQARO STANDARTLARDA TARTIBGA SOLINISHI	186-192
<i>Мадаминова Дилафруз, Авазбекова Диёрахон</i> СОПРИКОСНОВЕНИЕ ИСЛАМСКИХ И МЕЖДУНАРОДНЫХ НОРМ В ВОПРОСАХ РОДИТЕЛЬСКИХ ПРАВ И ОПЕКИ НАД РЕБЁНКОМ	193-202
<i>Qudratillayev Jaxongir Zokirjon o'g'li</i> INTERNETDAN FOYDALANISH HUQUQINING TARKIBIY QISMI	203-209
<i>Мукумов Бобур Мелибой угли</i> ОЦЕНКА РЕГУЛИРУЮЩЕГО ВОЗДЕЙСТВИЯ И ОБЩЕСТВЕННАЯ ЭКСПЕРТИЗА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ГОСУДАРСТВА, БИЗНЕСА И ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА	210-214
<i>Mamatmurodov Farrux Farxod o'g'li</i> FUNDAMENTAL DIFFERENCES AND ANALYSIS OF THE ORGANIZING PRINCIPLES OF ISLAMIC FINANCE AND TRADITIONAL FINANCE. IN THE EXAMPLE OF ISLAMIC BANKS AND TRADITIONAL BANKS	215-222
<i>Yarlakabov Sherali</i> ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA KADRLAR BILAN ISHLASH HUQUQIY ASOSLARINING NAZARIY JIHATLARI	223-228
<i>Боймурзаев Жасурбек Бахтиярович</i> ЗНАЧЕНИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ОПЕРАТИВНЫХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ С ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ В БОРЬБЕ С НАРКОТИКАМИ И НАПРАВЛЕНИЯ ЕГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ	229-234
<i>Xadjiyev Azizbek Kadambayevich</i> “IJTIMOIY ADOLAT” TUSHUNCHASI, MAZMUNI VA TARKIBI VA XALQARO QONUNCHILIK Hujjatlarida tutgan o'rni	235-240
<i>Abulxayrov Rustamxon Ibodullayevich</i> PORTLASHDAN KEYIN KO'ZDAN KECHIRISH DAVOMIDA OLINGAN ASHYOVIY DALILLAR BO'YICHA TAYINLANADIGAN PORTLASH-TEKNIK VA PORTLOVCHI MODDALAR EKSPERTIZALARI HAL ETADIGAN MASALALAR	241-249
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Jumaniyozova Muhaiyo Tojiyevna</i> IJTIMOIY-GUMANITAR YO'NALISH PEDAGOGLARI KREATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI.....	250-256
<i>Menglikulov Xayrulla Aliqulovich</i> OLIY O'QUV YURTIDA JISMONIY TARBIYANING TASHKILiy SHAKLLARI	257-263
<i>Jurayeva Balxiya Farxod qizi</i> ROBOTOTEXNIKA DARSLARIDA STEAM – TA'LIM YONDASHUVINING AHAMIYATI	264-270
<i>Nasritdinova Madina Nurullayevna</i> ARTPEDAGOGIK YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK PEDAGOGLARNING BADIIY-IJODIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHGA DOIR TAJRIBA-SINOV ISHLARI NATIJALARI TAHLILI VA SAMARADORLIK DARAJASI	271-275
<i>Charshanbiyev Namaz Maxmatmurodovich</i> KASBIY TA'LIM MUASSASALARIDA O'QUV JARAYONINI RAQAMLI TA'LIM PLATFORMALAR ASOSIDA TASHKIL ETISH METODIKASI	276-281

Received: 16 June 2025

Accepted: 5 July 2025

Published: 15 July 2025

Article / Original Paper

GENRE FEATURES OF THE POEM IN CHILDREN'S LITERATURE

Tursinbayev Ilkham Pulatbay ugli

Berdak Karakalpak State University, Nukus

E-mail: tursinbaevilham@gmail.com

Abstract. In this article, the emergence, stages of development, and theoretical foundations of the poem genre in children's literature are highlighted. Based on the history of the formation of the poem in adult literature, its features, functional and aesthetic tasks in children's literature are analyzed. It also reveals the current state of the genre, current problems, and gaps in scientific research. The structural similarities and differences of the poem in children's and adult literature were identified, and the approaches to the poem in the main scientific sources of world.

Keywords: genre, scientific research, literary studies, poetics, research.

BOLALAR ADABIYOTIDA POEMANING JANRIY XUSUSIYATLARI

Tursinbaev Ilham Po'latbay o'g'li

Mustaqil izlanuvchi

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti, Nukus

Annotatsiya. Mazkur maqolada bolalar adabiyotida poema janrining paydo bo'lishi, rivojlanish bosqichlari va nazariy asoslari yoritilgan. Poemaning kattalar adabiyotidagi shakllanish tarixiga tayangan holda, uning bolalar adabiyotidagi o'ziga xos xususiyatlari, funksional va estetik vazifalari tahlil qilinadi. Shuningdek, janrning hozirgi holati, dolzarb muammolari va ilmiy tadqiqotlardagi bo'shliqlar ochib beriladi. Bolalar va kattalar adabiyotidagi poemalarning strukturaviy o'xshash va farqli jihatlari aniqlanadi, jahon va milliy adabiyotshunoslikdagi asosiy ilmiy manbalardagi poema haqidagi yondashuvlarni umumlashtiradi.

Kalit so'zlar: janr, ilmiy izlanish, adabiyotshunoslik, poetika, tadqiqot.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I7Y2025N23>

Kirish. Bolalar adabiyotida poema janri alohida poetik janr sifatida shakllanib, murakkab adabiy taraqqiyot yo'lini bosib o'tgan. Ushbu janr dastlab kattalar adabiyotida yuzaga kelgan bo'lib, keyinchalik bolalar adabiyoti tarkibida tarbiyaviy va estetik vazifalarni bajaruvchi muhim janrga aylangan. Jahon va milliy adabiyotshunoslikda poema janrining epik xususiyatlari, lirizm bilan uyg'unlashuvi, poetik tuzilishi haqida ko'plab tadqiqotlar olib borilgan. Lekin bolalar adabiyotida ushbu janrning o'ziga xos xususiyatlari, nazariy asoslari va psixologik-ma'naviy ta'siri haqida ilmiy izlanishlar yetarli emas.

Mazkur maqola bolalar adabiyotidagi poema janrining rivojlanish xususiyatlarini aniqlash, uning adabiy-funksional ahamiyatini yoritish va mavjud ilmiy bo'shliqlarni tahlil qilishga qaratilgan.

Bolalar adabiyotida poema janrining paydo bo'lishi va janr sifatida rivojlanish hodisasini umuman adabiy poema janrining paydo bo'lish asoslari bilan taqqoslab o'rgangan ma'qul. Chunki, poema janri bolalar adabiyotidan oldin kattalar adabiyotida paydo bo'ldi.

Usullar. Tadqiqotda– poema janrining nazariy asoslari, janriy ko‘rinishlari, lirik-epik tabiatini o‘rganishda adabiy-nazariy tahlil usulidan, bolalar va kattalar adabiyotidagi poemalarning strukturaviy o‘xshash va farqli jihatlarini aniqlashda qiyosiy tahlil usulidan, jahon va milliy adabiyotshunoslikdagi asosiy ilmiy manbalar, shuningdek rus va turkiy xalqlar adabiyotshunosligida poema haqidagi yondashuvlarni ko‘rib chiqishda tadqiqotlar tahlili usulidan foydalanildi.

Poemalar poeziyaning keng qamrovli epik sifatidagi janri bo‘lganligi uchun murakkab mazmunli-shakliy tabiatga ega. Poemalarning janr xususiyati kattalar adabiyoti nuqtai nazaridan allaqachon o‘zining nazariy tahliliga ega bo‘lib, jahon adabiyotshunoslik ilmida ham, milliy adabiyotshunoslik ilmida ham keng ko‘lamli tadqiqotlar yaratildi. Bu tadqiqotlarda poema qo‘shma janr sifatida har xil qirrasidan o‘rganildi. Adabiyotshunoslik tadqiqotlarida poema — epik janrning bir turi sifatida baholanib, insonlar taqdirini, davr haqiqatini, ma‘lum bir voqealarni she‘r satrlari bilan yetkazib beriladigan, ma‘lum darajada syujetga ega, qahramonlarning muloqoti, konfliktlari, ichki kechinmalari, xarakteri, xatti-harakatlari tasvirlanadigan poetik asar deb tushuntiriladi. Poema janrining tabiati, o‘ziga xos xususiyatlari, tasnifi, har bir xalqlardagi rivojlanish yo‘nalishlari va bosqichlari bo‘yicha ko‘plab tadqiqotlar mavjud. Poemalar Aristoteldan boshlab mashhur nazariyotchilar V.G. Belinskiy, V.M. Jirmunskiy, L.I. Timofeev, G.N. Pospelov, G.L. Abramovich va boshqa olimlarning adabiyot nazariyasiga oid asarlarida, shuningdek, har bir taspektida maxsus tarzda rus adabiyotshunoslik ilmida N.V. Zaxaova, Yu.A. Meshkov, V.Sh. Anisimov, T.S. Volkova, V.P. Prishpa, V.A. Redkin, J.K. Shorova, M.N. Zubkov, E.V. Titova, L.R. Nadirshina, R.S. Panesh, qozoq adabiyotshunoslik ilmida K.K. Alpibayev, A.Narimbetov, O‘zbek adabiyotshunosligida N.Rahimjonov, S.Turabekova, V.Muhitdinov, I.To‘lakov, Sh.A. Hasanov, D.X.Quvvatova, turkman adabiyotshunosligida A.Garaev, A.Ashirov, boshqird, tojik, ukrain, ozarbayjon va boshqa xalqlar adabiyotshunoslik ilmida K.A. Axmedyanov, X.Ataxanova, N.R. Mazepa, R.Yu. Aliyev, O.V. Kuznetsova va h.k. tomonidan o‘rganildi.

Qoraqalpoq adabiyotshunosligida ham poemalarning janr tabiati va rivojlanish bosqichlari, turlari, tasvirlash xususiyati bo‘yicha bir qancha maxsus tadqiqotlar olib borildi. A.Nasrullayev, Q.Sultonov, P.A. Dabilov, Q.Mambetov, Sh.Sayimbetovlar tomonidan maxsus o‘rganilgan bo‘lsa, bulardan tashqari o‘quv qo‘llanmalari, adabiyot darsliklari, yakka shoirlar ijodiga bag‘ishlangan tadqiqotlarda ham ma‘lum darajada o‘rganildi.

Bu tadqiqotlardagi poemaning adabiy termin sifatidagi asosiy xususiyatlari yetarlicha aniqlangan. Jahon bolalar adabiyoti janrlari bir qancha mamlakatlarda turli an‘ana va maqsadlarga mos shakllangan va rivojlangan. Shu bilan bog‘liq holda xorijiy adabiyotshunoslik ilmida bolalar adabiyoti masalalarida asarlarning tarbiyaviy ahamiyati, estetik va emotsional rivojlanishiga ta‘siri, bolalarga mo‘ljallangan asarlardagi fantastika, axloqiy va tarbiyaviy asarlarning tahlili (ingliz bolalar adabiyotida oila, bolalar adabiyotida amerikalik qahramon), bolalar adabiyotini tadqiq etish metodologiyasi kabi jihatlar yetakchilik qiladi [1].

Natijalar. Tadqiqot natijalariga ko‘ra quyidagi asosiy jihatlar aniqlandi:

1. Bolalar adabiyotida poema janri kattalar adabiyotidagi an‘analar asosida shakllanib, tarbiyaviy-ma‘rifiy yo‘nalishga ega bo‘lgan.
2. Bolalar poemalarida lirik va epik janrlarning uyg‘unlashuvi, folklordan olingan elementlar bilan zamonaviy adabiyotning o‘zaro aloqalari aniqlanib aks etadi.

3. Bolalar poemalari tematik jihatdan farq qiladi: ularda ko'pincha axloqiy va tarbiyaviy ahamiyatga ega mavzular, tabiat va insonlar o'rtasidagi munosabat, hayotiy hikmatlar va kundalik hayotiy tushunchalar yoritiladi. Shoirarning bunday mavzularni tanlashi – bolalarning ruhiy va estetik rivojlanishiga ta'siri ko'zda tutilishi bilan bog'liq.
4. Folklor elementlari bolalar poemalarining tarkibida ham, yana bayon usullarida ham, folklorik obrazlarda ham ko'zga tashlanadi [2].

Demak, bolalar poemalari tarkibidagi ertaklardagi kabi xayoliy bayonlar, ertaklik syujetlar, shuningdek tabiat bilan chambarchas bog'liqlik folklor asarlarining kuchli ta'sirini va xalq bolalar folklorining bolalarga ta'sir etish kuchining ham ahamiyatini bildiradi.

M.Jumaboyev o'zbek bolalar adabiyotidagi poemalardagi ijobiy qahramon masalasini tahlil qilar ekan, o'zbek bolalar poemalarida ijodiy personajlar qanday yaratilgani, ularning xususiyatlari, yoshlar psixologiyasiga, ruhiyatiga ta'siriga e'tibor qaratadi. Olimning bolalar poemalaridagi ijobiy qahramon konsepsiyasida yoshlarga ta'lim-tarbiyaviy namuna va ijobiy hayotiy obraz modelini yaratish yetakchilik qilishini belgilab ko'rsatadi [3]. Demak, bolalar poemalarida obrazlarni yaratishda asosan axloqiy ahamiyat hisobga olinadi. Shuning uchun ijobiy qahramonlar ko'proq yaratiladi. Salbiy qahramonlar ham o'z qilmishlaridan pushaymon bo'lib, to'g'ri yo'lga tushishi bilan ijobiy qahramonga aylanadi.

Bolalar poemalarining tili ham o'ziga xos xususiyatlarga ega. Bolalar poemalari ko'pincha, sodda, yengil til bilan yoziladi, bolalarning yosh xususiyati va yosh psixologiyasiga mos so'zlar, fikrlar, g'oyalar tanlanadi. Shuning bilan birga, bolalar poemalarida takrorlanuvchi so'zlar bilan takrorlanuvchi qatorlar tez-tez qo'llaniladi. Bu bolalarning xotira qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi [4].

Shuningdek, bolalar poemalari unchalik murakkab syujet va murakkab kompozitsion qurilishga asoslanmaydi. She'r tuzilishi ham, ayniqsa, maktabgacha va kichik hamda o'rta maktab yoshidagi bolalar poemalarida qisqa bo'g'inli, mohirona qo'fiyalangan, takrorlanuvchi tovushlari ko'pligi bilan ajralib turadi.

Umuman, bolalar adabiyotidagi shunday asosiy xususiyatlarni yakunlaydigan bo'lsak, bolalar adabiyotida poemalar ham kattalar adabiyoti poemalaridagi kabi hajmi bo'yicha, bayon usuli bo'yicha epik va lirik xususiyatlarni saqlaydi, lekin ular g'oya-tematikasi, syujeti, obrazlari, tili, she'r tuzilishi bo'yicha bolalarning har tomonlama qabul qilishiga moslashtirib yaratiladi.

Demak, bolalar adabiyotidagi poemalarning janr tabiatida quyidagi xususiyatlarni belgilab ko'rsatish mumkin:

- Soddalik va obrazlilik;
- Aniq syujet va kompozitsion tuzilma;
- Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni targ'ib etuvchi g'oya;
- Bola psixologiyasiga mos voqeaviylik va xarakterlar;
- Ixcham va sodda ritmik-stilistik til va kompozitsiya.

Muhokama. Poemalarda eposdagi kabi syujetning bo'lishi, lirikadagi kabi lirik qahramon obrazi bo'lishi va she'riy shaklda yozilishi kabi eng asosiy uch belgisi ajratib ko'rsatiladi. Poemaning eng dastlabki namunalari sifatida Gomerning "Iliada" va "Odisseya", Dantening "Ilohiy komediya" asarlari e'tirof etildi. Ulardagi mifologik va tarixiy xususiyatlar poemaning asosiy xususiyatlari sifatida belgilanib kelindi. O'tishi bilan poemaning mazmuni ijtimoiy, falsafiy sifatlar bilan kengaydi. Poemalarga faqat she'riy emas, balki syujetli bayoni va problematika ko'lami chuqur bo'lgan lirika bilan uyg'unlashgan nasriy asarlar ham qo'shila

boshladi. Tasvirlash usullari xilma-xillikka ega bo'ldi. Romantik, realistik, lirik, epik, liro-epik, liro-dramatik tasvirlar bilan yorug'likka chiqqan poemalar bu turning qo'shmaligini yanada oshirdi. Sh.Sayimbetov o'zining dissertatsiya ishida adabiyotshunoslik ilmidagi poema janriga oid nazariy fikrlarni umumlashtirib, uning eng asosiy belgilarini quyidagicha ko'rsatib o'tadi: «...poema janrida yaratilgan asarlarda inson hayotida uchraydigan har xil voqea-hodisalar, xalqning boshidan kechirgan turmush haqiqati va ularning yuksak insoniy fazilatlari lirik planda badiiy tasvirlanishi bosh mezon qilib olinadi. Ikkinchidan, poemalarning qurilishida berilgan epik syujetni yoki voqea-hodisalarni poetik shaklda aks ettirish, o'z-o'zidan poemaning liro-epik janrning muhim belgilarini o'zida mujassam etganligini ko'rsatadi. Uchinchidan, poemalar janr xususiyatlariga ko'ra lirik, epik, liro-epik, dramatik, mazmuniga ko'ra tarixiy, biografik, ijtimoiy-hayotiy, satirik, psixologik, falsafiy kabi turlarga bo'linadi. Albatta, shunday bo'lib qarash, poemalardagi voqea-hodisalarni qaysi janr turida tasvirlashning ustunligiga yoki muvozanatligiga bog'liq... Shuningdek, boshqa xalqlarda poemaning poema-ballada, poema-ocherk, poema-novella, poema-ertak, hujjatli poema va h.k. shakllari ham uchraydi. Bu demak, poemalarning bir necha janrli shakllarni o'z ichiga jamlashga moyil qo'shma va sinkretik asar ekanligini ko'rsatadi. Shuning uchun bo'lsa kerak, bu janr asarlarini bugungi kungacha ko'pchilik ilmiy ishlarda goh "doston", goh "poema", goh "lirik epos" nomi bilan atash tez-tez uchraydi» [5:16].

Demak, adabiy janr sifatida murakkab rivojlanish yo'lini bosib o'tib, turli transformatsiyalardan o'tib, yangi shakl va mazmunga ega bo'lgan poemalarni liro-epik janr sifatidagi asosiy xususiyatini hisobga olgan holda bolalar adabiyotining ham bir janri sifatida e'tibor qaratamiz.

Bolalar adabiyotida poema janrining paydo bo'lishi va rivojlanishi murakkab va uzoq davom etadi. Bolalar adabiyotida poemalar asosan milliy xususiyatlar bilan birga ko'pincha, o'zida ta'lim-tarbiyaviy mazmunni mujassamlashtiradi. Shuning uchun, bolalar adabiyotidagi poemalar haqida so'z ketganda eng avvalo bu janrning shu tomoniga e'tibor qaratish talab etiladi. Chunki bolalar adabiyotida poemalar bolalarning axloqiy va estetik rivojlanishini shakllantirishga qaratilgan. Ulardagi ijodiy g'oya va obrazlar o'quvchilarga ibrat bo'lishga, ularning dunyoqarashini kengaytirishga, umuminsoniy va milliy qadriyatlarining ahamiyatini anglashga qaratilgan. Shu bilan birga, poema janridagi asarlar ko'pincha, bolalarning ma'naviy jihatdan kamol topishini ta'minlash, ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va aniq tasvirlar orqali tarbiya berishni maqsad qiladi.

Jahon adabiyotshunosligidagi poema bo'yicha tadqiqotlarda ham, bolalar adabiyoti bo'yicha tadqiqotlarda ham bolalar adabiyotidagi poemalar bo'yicha maxsus tadqiqotlarning qilinmaganligining guvohi bo'ldik. Bolalar adabiyoti dostonlari faqat bolalar adabiyoti janrlari yoki bolalar shoirlari ijodi bo'yicha ilmiy tadqiqotlarda, darslik va qo'llanmalarda kam darajada so'z yuritilgan. Ularning ko'pchiligida ayrim poemalarning mazmuni, syujeti, ularni yozishdagi shoirning mahorati, poemalarning ta'lim-tarbiyaviy ahamiyati haqida so'z yuritiladi-yu, ammo umuman bolalar adabiyotida poema janrining asosiy xususiyati nimada, bolalar adabiyotida poema janrining qanday nazariy masalalari bor, degan masalalarning boshi ochiq qoladi.

Shunday muammolar bolalar adabiyotida poemalar bo'yicha dolzarb masalalarni paydo qiladi:

- bolalar poemalarining xususiyatlari: lisoniy, uslubiy, qurilishi, syujet va kompozitsion qurilishi;

- bolalar poemalarining g'oyaviy-tematik xususiyati;
- bolalar poemalarining bolalarning psixologik rivojlanishiga, lug'at boyligining shakllanishiga, emotsional intellektining rivojlanishiga ta'siri;
- bolalar poemalarining janriy tarkibi va tasviriy rang-barangligi;
- bolalar poemalarining tarbiyaviy ahamiyati;
- bolalar poemalari orqali ularning etik masalalarining yechim topishi (yaxshi bilan yomonning farqini ajratish, munosabatni shakllantirish, sevgi va do'stlikning ahamiyatini tushuntirish va h.k.).
- ijodkorlik va xayol qilish qobiliyatini rivojlantirishdagi ahamiyati.

Xulosa. Bolalar adabiyotida poema janri murakkab, ko'p funksiyali va estetik-tarbiyaviy salohiyatga ega janr sifatida ko'rib chiqilishi lozim. Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bu janr bolalar ruhiyatiga mos ravishda ishlangan asarlar orqali ularning shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir o'tkazadi. Shu bilan birga, bu yo'nalishda yanada chuqur ilmiy izlanishlar olib borish, poema janrini bolalar adabiyotidagi alohida fenomen sifatida o'rganish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Ann Alston. (2008). The Family in English Children's Literature (Children's Literature and Culture). – 2008. – P. 176; Carol M. Butzow, John W. Butzow. (2005). The American Hero in Children's Literature: A Standards-Based Approach. – 2005; – P. 152; Hans-Heino Ewers. (2009). Fundamental Concepts of Children's Literature Research: Literary and Sociological Approaches; Routledge (Taylor & Francis). – 2009. – P. 199.; Kay E. (1990). Vandergrift. Children's Literature: Theory, Research, and Teaching. Libraries Unlimited. – 1990; Keith O'Sullivan, Pádraic Whyte (eds.) (2017). Children's Literature Collections: Approaches to Research. Palgrave Macmillan US. – 2017. – P. 260; Korbeck, S. (1995). Children's poetry: Journeying beyond the road less traveled [Electronic version]. School Library Journal, 41(4), 43-44; Townsend, J. R. (1992). Written for children: An outline of English-language children's literature (First Harper Trophy ed.). New York: HarperCollins.
2. Абдуқулов Т. 70-йиллар болалар поэмалари ва фольклор: Филол. фан. номз...дисс. автореф. – Тошкент, 1977.
3. Жумабаев М. Проблема положительного героя в узбекских детских поэмах: Автореф. дисс. канд. филол наук. – Ташкент, 1982. – 22 с
4. Эгамов Х. Язык и стиль узбекских детских поэм: Автореф. дисс. канд. филол. наук. – Ташкент, 1974. – 25 с.; Ярашова Н.Ж. XXI аср ўзбек болалар адабиёти тили ва услубияти: Филол. фан. бўй. фалс. док. (PhD) дисс. автореф. – Самарқанд, 2020. – 54 б.
5. Сайымбетов Ш. XX асир екинши ярымы қарақалпақ поэмаларының поэтикалық өзгешеликleri (1955-1980-жж.). Филология илимleri бойынша философия докторы (PhD) илимий дәрежесин алыў ушын усынылған диссертациясы. Нөкис, 2021.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 4 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).